

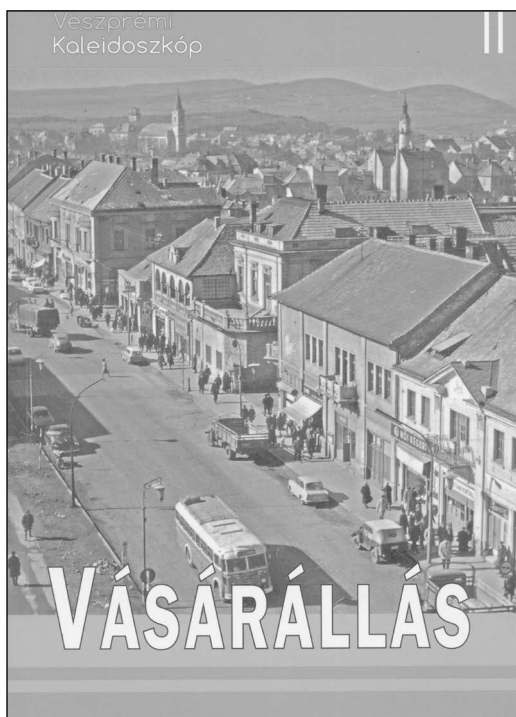
KÖNYVSZEMLE

Vásárállás /Írta és szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. – Veszprém, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára (Veszprémi Kaleidoszkóp 2.) 2015. – 365 p. *„A helytörténetírásban napjainkban a társadalomtörténeti megközelítés előtérbe kerülésével, az események története helyett inkább a gazdasági, társadalmi folyamatok alakulása került a szaktudomány érdeklődésének homlokterébe, és ez felértékelheti a helyi kutatásokat. Az új szemlélet másként látja a helytörténet értelmét és szerepét is, mert a társadalom szerkezete és annak működési módja a maga konkrétságában, helyi szinten fogható meg, forrásait is ott találja meg. Helytörténeti munkáink közül is azok a legértékesebbek, amelyek vállalkoznak ilyen mélyfúrásra, s meggyőződésem, hogy ez értékes – és befogadható – mind a helyi közösség, mind a tudományos közgondolkodás számára.”* (Helytörténeti kiadványok Veszprém, Honismeret 2007. 3. sz. p. 90–97.) A szerző, Márkusné Vörös Hajnalka 2007-ben megjelent közléséből idézve a Veszprémi Kaleidoszkóp második kötete a 2015-ben megjelent „Vásárállás” című várostörténeti kiadvány írásánál és szerkesztésénél sikeresen teljesítette a „mélyfúrást”.

Veszprém központi városrészét, az egykori kereskedő negyedet bemutató tudományos igényű mesélőkönyv élénk társadalomrajz: bekíséri az olvasót az 1960-as és '70-es évek „modernizációs” törekvései következtében, nagyrészt lebontásra ítélt egykori kereskedőnegyed házaiba, üzleteibe, vendéglőibe, megismertet továbbá a városrész szakrális értékeivel is. A kiadvány bevezet továbbá a helyi evangélikus gyülekezet és a zsidó hitközség világába: bemutatja a két felekezet iskoláit, neves tanárait, egyházi elöljáróságait. A gazdag képanyaggal illusztrált könyvben követheti az olvasó az utcaképek koronkénti változásain túlmenően az egykori kereskedő és iparos családok mindennapjait is.

A „Vásárállás” városrész megnevezés Veszprém történetében 1774-ben olvasható először. Az egykori vasúti megálló (Honvédlaktanya) fölötti, az Almádi út északi oldalán elterülő dűlőt nevezték így. Maga a városrész elnevezés is érzékelteti, hogy az országos vásárra vidékről érkező árusok itt álltak meg, itt kínálták portékáikat, főleg gabonaféléket. A vásárhelyek környékén a 18. század elejétől mind nagyobb számban telepedtek le a városba költöző zsidó kereskedők, kézművesek. A város kelet-nyugati irányú átmenő forgalmát biztosító – a Vásárállásra vezető Palotai úton (ma Kossuth Lajos utca) a 18. századi birtokba vételtől kezdve saját üzlettel rendelkező kereskedők és iparosok telepedtek le.

A városrész történetének bemutatása után a könyv írója és szerkesztője a Kossuth

utca mesélő házaiba korabeli fényképek segítségével házról-házra haladva kíséri az olvasót. A mintegy fél évszázaddal ezelőtt kialakított szocialista városközpont felépítése miatt az utca házainak több, mint háromnegyedét lebontották. A Kossuth utca páratlan oldalán épült – legfőképpen egyemeletes – zárt sorú épületeinek együttese (a mai posta épületéig) nem került lebontásra. Ma csupán ezek a leegyszerűsített homlokzatú lakópaloták és az eredeti kirakat szekrényeiktől megfosztott, többszöri profilváltásra kényszerített, egykor vendégcsalगतó üzletek őrzik az utca hangulatát. Ezek a házak egyúttal az évek sodrában (elsősorban a szocializmus idején) a fokozatosan elszürkülő városrész túlélői. A Kossuth utca páros oldalának minden lakóépületét lebontották, egyedül az evangélikus templom épületét mentették meg.

A Takarékdudvarral szemközt állt a város legendáshírű vendéglátó helye a „Hungária”, továbbá az evangélikus gyülekezet épületegyüttese: a paplak, a gyülekezeti ház, az iskola és a bérház. A lebontott házsor helyére építették a szolgáltatóházat, a félemeletnek nevezett „passage”-t. A Kossuth utca, a város főutcája minden korban a városi felvonulások és népünnepélyek színhelye is volt. 1939-ben itt fogadta a város az aranyvonaton érkező Szent Jobbot: a szocializmus éveiben itt vonultak fel a város dolgozói, diákjai május 1-jén, az 1971-ben épített Lordok Háza előtti téren, az egykori Búzapiac téren rendeztek kisdobos avatást és ballagási ünnepséget is.

A szocialista város kiépítésének főterei koncepciója a Búzapiac házainak, a vásártérre néző üzletek, és iparos műhelyek, valamint vendéglátóipari egységek lebontását követelte. A fejlesztési koncepció szerint egy térre került a pártház (Zöldház), a Hotel Veszprém és a Bástya Áruház épülete. A Búzapiac tér déli oldalán (ma a Budapest úton a Hotellel szemközt) álló két egyemeletes épület, a Balassa-Cseresnyés-kúria, és a Rosos-kúria a város legszebb klasszicista stílusú épületei elkerülték a lebontást. A Búzapiac fontos középülete volt a Veszprémben 1769-ben létesült postaállomás (ma a Budapest Bank) épülete is.

A város vallási-kulturális öröksége szempontjából meghatározó hely is volt a Kossuth utca, a Búzapiac tér és a Szabadi utca háromszögében létesült zsidóudvar, a helyi zsidóság hitéleti központja. A hitközségi központot mutatja be a könyv zárófejezete. Az első Zsinagóga 1795-ben épült fel; ez lett a későbbi ortodox közösség Kis Zsinagógája. A romantikus stílusban épített, mór részletekkel díszített, 1500 hívőt befogadó templomot, a Nagy Zsinagógát, 1865-ben nyitották meg. A zsidó hitéleti központ része volt az iskolalapotán és a rabbi lakáson kívül a hitközség vezetőinek és alkalmazottainak otthona, az udvarban kapott helyet a sahter, valamint itt működött a rituális fürdő is. 1944-ben a zsidó udvar épületein belül volt a gettó. A Nagy Zsinagóga épületét 1945 után a számában megfogyatkozott hitközség nem tudta fenntartani, ezért az állam számára értékesítette az épületet. Az épület többszöri átalakítás után irodaházként szolgál. A 8-as főút városon átvezető szakaszának építéskor a városrendezés részeként a zsidó udvar minden épületét lebontották. Egyedüli emlék az utókor számára fennmaradt impozáns kivitellő kapu, az iskola kovácsoltvas kapuja, amelyet a holokauszt 70. évfordulóján (2014-ben) mementóként eredeti helyére állították vissza.

Márkusné „Vásárlás” című könyve hat fejezetre tagolva, mintegy kézen fogva az olvasót, a mintaszerű alaposággal válogatott és filológiai pontossággal összeállított várostörténeti anyagot kitűnően fűzi egybe. Párhuzamos képsorokkal, térképekkel, értő magyarázatokkal szoros kapcsolatot alakít ki az olvasóval. A helytörténeti anyag írott és képi forrásainak adatait hasznosan egészíti ki a helyi adatközlők információival, valamint az egykori ház- és üzlettulajdonosok leszármazottainak emléktöredékeivel, az írott sajtóban megjelent közlésekkel, korabeli reklámokkal stb. A fejezetek végén – az olvasót kutatásra ösztönző – bibliográfia, „hallgatni és néznivaló” ajánlásai segítségével a szerző támogatni kívánja a téma további tudományos kutatását. A kiadvány a már ismertetett erényeivel a szélesebb olvasóközönség körében is haszonnal forgatható. A mellékletekben áttekintést kaphatunk a városrész utcaneveinek változásáról, a címmódosításokról, a levéltári források megjelöléséről. A kiadvány névjegyzékkel, hely- és névmutatóval zárul.

Márkusné Vörös Hajnalka könyvének tartalmi és szerkezeti sajátosságai, szemléletmódja, közérthetősége és tudományos igénye jól kiegészítik egymást. Veszprém város múltja kitűnő inspirációs forrás a helytörténettel foglalkozó kutatók számára. A könyv széleskörű, tudományosan megalapozott tényfeltárásaival segítheti a várostörténeti monográfia megalapozását. A helyi identitástudatot erősítő kiadvány veszprémieknek és nem veszprémieknek egyaránt ajánlható.

MIHALOVICSNÉ LENGYEL ALOJZIA